

DET HAR BLIVIT BÄTTRE

SVERIGE UNDER 150 ÅR

DET ÄR SVÅRT ATT FÖRESTÄLLA SIG
ATT SVERIGE FÖR 150 ÅR SEDAN
VAR ETT EXTREMT FATTIGT LAND.

INNEHÅLL

En resa i utveckling	4
Den magiska bandyklubban	8
Strukturomvandling	12
Förutsättningar för utveckling	18
Vår resa är inte unik	25
Det kan bli ännu bättre	30
Litteratur och internetkällor	31

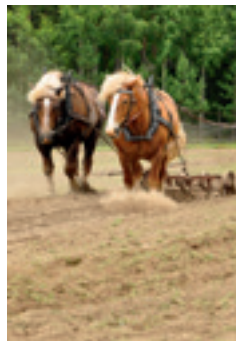
EN RESA I UTVECKLING

Då man promenerar längs med Avenyn i Göteborg eller Kungsgatan i Stockholm är det svårt att föreställa sig att Sverige för 150 år sedan var ett extremt fattigt land.

Visst finns det fortfarande problem, som exempelvis en på tok för hög ungdomsarbetslöshet, men de flesta håller nog ändå med om att Sverige – i allra högsta grad – är ett välfungerande och rikt land. Låt oss för en kort stund resa bakåt i tiden till det sena 1860-talets Sverige. Ungefär tre av fyra jobb fanns inom jordbruket. Den svenska ekonomin var nästan helt beroende av vädrets makter, vilket också visade sig under den svåra ekonomiska krisen 1867–1868 då dåliga väderförhållanden ledde till uteblivna skördar och massvält. För dem som överlevde svälten – och som inte utvandrade till USA – såg inte framtidsutsikterna särskilt ljusa ut. Den förväntade livslängden bland landets nyfödda uppgick till lite drygt 40 år och nästan en femtedel av alla barn som föddes fick inte uppleva sin första födelsedag.

Världens minst utvecklade land

Om levnadsförhållandena fortfarande hade varit desamma som vid slutet av 1860-talet hade Sverige idag varit ett av världens minst utvecklade länder. FN:s utvecklingsprogram, UNDP, släpper varje år en rapport där man

”Ungefär tre av fyra jobb fanns inom jordbruket. Den svenska ekonomin var nästan helt beroende av vädrets makter”

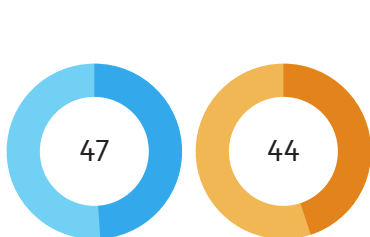
jämför utvecklingsnivån bland världens länder. Enligt den senaste mätningen hamnar den Demokratiska republiken Kongo näst längst ned på listan. Liksom Sverige vid slutet av 1860-talet är den Demokratiska republiken Kongo en i huvudsak jordbruksbaserad ekonomi. Landets spädbarnsdödlighet uppskattas till 9 procent, vilket kan jämföras med 18 procent i Sverige vid slutet av 1860-talet. Den förväntade livslängden uppgår till 50 år, vilket är sju år längre än vad som var fallet i Sverige vid slutet av 1860-talet. Inte ens den rikaste delen av Sveriges befolkning var besparad från kort livslängd och hög spädbarnsdödlighet för 150 år sedan. Karl XV, som kröntes till kung 1860, var inte äldre än 46 år då han avled – enligt ryktena utfestad och utbränd – i Malmö 1872. Och året dessförinnan hade hans fru, drottning Lovisa, gått bort i lunginflammation, endast 42 år gammal. Paret fick först en dotter, prinsessan Lovisa, och därefter en son, kronprinsen Carl Oscar Wilhelm Fredrik. Dottern blev i vuxen ålder drottning av Danmark, då hon gifte sig med den danske kronprinsen. Det gick dock inte lika bra för sonen, som insjuknade i mässling vid två års ålder. Han hade antagligen överlevt den sjukdomen, om inte läkarna hade ordinerat kalla bad, vilket resulterade i lunginflammation med dödlig utgång.

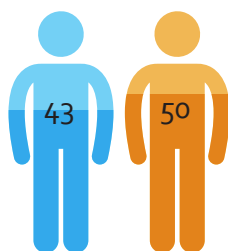
Utvecklingsindikatorer för två fattiga länder

● Sverige (1868)

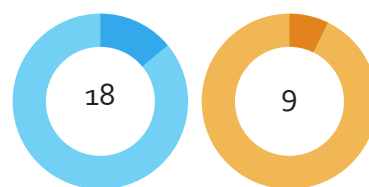
● Demokratiska republiken Kongo (2013)

Jordbrukets andel av ekonomin (procent)

Förväntad livslängd (år)*

Spädbarnsdödlighet (procent)

Längre liv...

Idag lever de flesta svenskar betydligt längre. Den som föddes 2013 kan räkna med att i genomsnitt leva 82 år. Utifrån diagrammet nedan kan vi dra ett antal intressanta slutsatser. För det första, från att under lång tid ha legat ganska stabilt kring 40 år började svenskarnas livslängd att snabbt stiga kring mitten av 1800-talet. Förbättrade levnadsförhållanden – som minskad trångboddhet, bättre kost och bättre hygien – i kombination med en snabb utveckling av nya vacciner och antibiotika har inneburit att en av dåtidens vanligaste dödsorsaker, infektioner, idag bara svarar för en halv procent av dödsorsakerna. Penicillinet upptäcktes exempelvis 1928, av skotten Alexander Fleming, men det tog ytterligare ett par decennier till dess att penicillinet började användas i Sverige.¹

En annan intressant slutsats från diagrammet nedan är att kurvans skakighet (ofta kallat volatilitet) har minskat över tiden. Detta kan bland annat bero på att sjukdomar inte sprids lika lätt längre och att vi, som nämndes tidigare, har blivit betydligt bättre på att bota och kurera de sjukdomar som trots allt sprids. En annan sannolik förklaring är att ekonomiska lågkonjunkturer inte längre resulterar i svält och för tidig död.

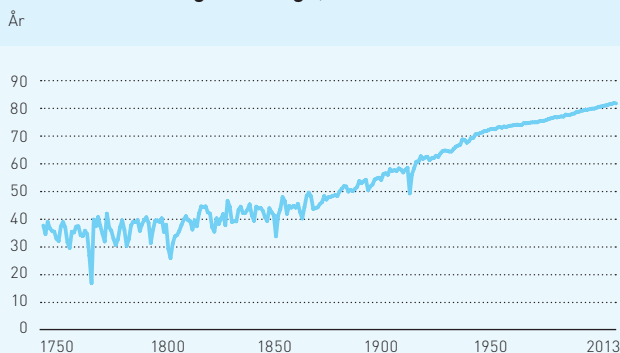
”Det var inte helt ovanligt att spädbarnen matades med färdigtuggad mat, pannkakor och annan ohälsosam föda istället för att ammas”

...och friskare barn

Ytterligare en förklaring till att de flesta svenskar idag har möjlighet att leva betydligt längre är det faktum att spädbarnsdödligheten har minskat dramatiskt. I början av 1900-talet fick färre än nio av tio barn uppleva sin första födelsedag. Idag drabbas samma ofattbara öde bara 2 av 1 000 barn. Framväxten av förlossningskliniker och sjukhus, där barnmorskor och läkare överser barnafödandet, är en viktig förklaring till den fallande spädbarnsdödligheten.

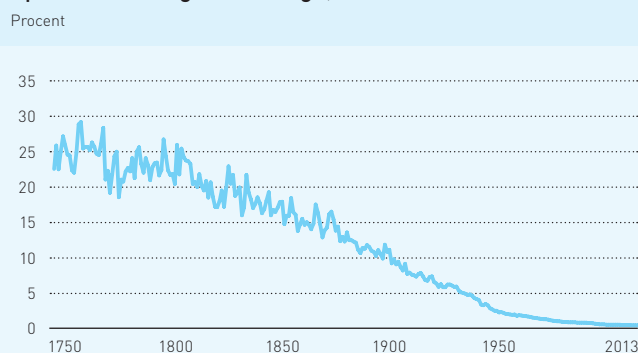
Inte nog med att de flesta barn vid slutet av 1800-talet föddes under ohygieniska former i hemmet, utan utbildad personal som kunde hjälpa till vid förlossningen. Folk i allmänhet saknade dessutom vad vi idag skulle kalla nödvändig kunskap om spädbarns kost- och hälsoförutsättningar. Det var inte helt ovanligt att spädbarnen matades med färdigtuggad mat, pannkakor och annan ohälsosam föda istället för att ammas.

Förväntad livslängd i Sverige, 1750-2013

Källa: Human Mortality Database

Spädbarnsdödlighet i Sverige, 1750-2013

Källa: Human Mortality Database

1) Läkartidningen (2004)

Vad tror du att du mest av allt skulle sakna om du, tillsammans med din familj och dina vänner, helt plötsligt förflyttades 150 år tillbaka i tiden?
Utgå till exempel från Företagsamhetens tidsmaskin Länk: bit.ly/tidsmaskin

Tror du att Sverige var fattigare och mindre utvecklat än de flesta andra länder för 150 år sedan? Vilka länder tror du var mer utvecklade?
Historisk statistik över BNP per capita (på engelska GDP per capita) finns samlad på webbsidan World Economics. Länk: bit.ly/world_data

Hur många svenskar utvandrade från mitten av 1800-talet fram till första världskriget? Varför tror du att så många svenskar valde att utvandra?
Redovisa statistiken i form av antalet människor, andel av befolkningen, samt gärna uppdelat efter årtal eller decennier. Använd SCB:s hemsida eller andra tillförlitliga källor på internet för att finna statistik.
Länk: scb.se

DEN MAGISKA BANDYKLUBBAN

Vi lever alltså längre liv och vi förlorar färre spädbarn jämfört med för 150 år sedan. Förbättrade levnadsförhållanden, utvecklingen av nya vacciner och framväxten av sjukhus och kliniker är emellertid inte några isolerade händelser, utan är snarare tätt sammankopplade med en annan viktig trend – den magiska bandyklubban.

I diagrammet bredvid visas utvecklingen av den svenska bruttonationalprodukten (BNP), vilket är ett mått på värdet av alla varor och tjänster som produceras i ett land under ett givet år. För att ta hänsyn till den växande befolkningen har vi dividerat statistiken med folkmängden (capita).² BNP per capita, som alltså visar hur mycket som produceras per invånare i ett land under ett år, är ett av de vanligaste måtten på ett lands välstånd. Kurvan i diagrammet ser ut som en liggande bandyklubba och vi ska nu förklara varför.

Fördubblingen av vårt välstånd

På senare år har vi i Sverige blivit allt rikare. Så har det dock inte alltid varit. Mellan 1620 och 1860 så växte Sveriges BNP per capita knappt alls. Utan ekonomisk utveckling så levde generation efter generation utan att levnadsstandarden steg.

”Jämfört med för 150 år sedan är vår BNP per capita nästan 20 gånger större.”

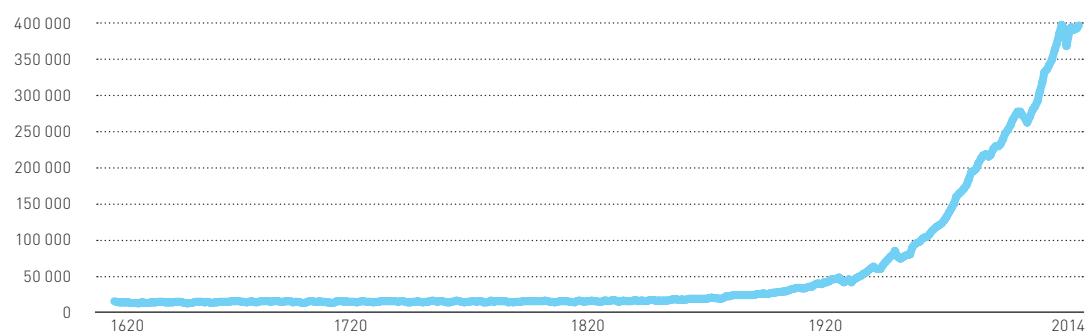
Det tog under den perioden över 275 år för Sveriges BNP per capita att fördubblas. Ekonomiska reformer, som ett stärkt skydd för äganderätten, slopandet av skråväsendet³, införandet av fri in- och utvandring, samt reducerade handelstullar, innebar att den svenska ekonomins tillväxt ökade på ett dramatiskt sätt under 1800-talet och särskilt under den senare hälften av århundradet.

Den ekonomiska tillväxten steg emellertid än snabbare under de följande hundra åren. BNP per capita fördubblades mellan 1895 och 1929 och likaså mellan 1929 och 1958, vilket alltså innebar fördubblingstakter på 34 respektive 29 år. I samband med att stora delar av Europa återuppbyggdes efter det andra världskriget gick den svenska industrin på högvarv, vilket resulterade i en rekordsnabb ekonomisk tillväxt under 1950- och 1960-talet. Det tog bara 26 år, mellan 1958 och 1984, för Sveriges BNP per capita att fördubblas. Detta skedde trots att den ekonomiska tillväxten avtog under 1970- och 1980-talet, delvis till följd av stigande skatter, stora budgetunderskott och hög inflation.

²) Eftersom saker och ting tenderar att bli dyrare från år till år har vi räknat om produktionsvärdet utifrån den prisnivå som gällde 2013. Nationalekonomer brukar kalla en sådan omräkning för inflationsjustering. ³) Under medeltiden fram till mitten av 1800-talet var i princip alla företagare i Sverige tvungna att vara anslutna i särskilda föreningar, så kallade skrån, för att få tillstånd att utöva sina yrken. Medlemmarna i dessa skrån kunde själva avgöra vilka som skulle få bli medlemmar i deras yrkesfack. Skråväsendet innebar med andra ord en stark begränsning av den fria företagsamheten.

Sveriges BNP per capita under perioden 1620–2014

2013 års priser

Källa: Riksbanken och SCB samt vissa beräkningar av Ekonomifakta

I takt med 1990- och 2000-talets avregleringar, skattesänkningar och stramare budgetpolitik har dock tillväxten återigen ökat något. Sammantaget växte Sveriges BNP per capita med drygt 60 procent mellan 1984 och 2014, vilket innebär att fördubblingstakten har minskat något under de senaste decennierna.

Sammantaget visar statistiken att Sveriges BNP per capita är nästan 26 gånger högre idag jämfört med 1620. Jämfört med för 150 år sedan är vår BNP per capita nästan 20 gånger större. Och jämfört med för 100 år sedan är vår BNP per capita nästan 9 gånger större.

Vad innebär ett stigande välstånd?

Då värdet av vår produktion ökar stiger även våra inkomster, vilket innebär att vi får råd att lägga mer pengar på varor och tjänster som kan förbättra vår välfärd. Detta kan ske såväl på privat väg, i form av ökad privat konsumtion, som på offentlig väg, i form av ökad offentlig konsumtion. De förklaringar till längre livslängd och minskad spädbarnsdödlighet som vi lyfte fram i förra avsnittet – det vill säga förbättrade levnadsförhållanden, utveckling av nya vacciner och framväxten av förlossningskliniker och sjukhus – är ett direkt resultat av det stigande välståndet.

Förändringen av den svenska vattenförsörjningen illustrerar på ett bra sätt hur möjligheterna till en god

hygien har förbättrats kraftigt under de senaste 150 åren till följd av det stigande välståndet. Fram till och med 1870-talet fick invånarna i de flesta svenska städer sitt dricksvatten från brunnar eller från så kallade vattenåkare som fraktade vatten i tunnor med hjälp av häst och vagn. Inte sällan var vattnet förorenat, då det hade spritt sig föroreningar till vattenkällorna från bakgårdar, gator och torg. De följande decennierna stigande välstånd innebar att resurser kunde användas för att i större skala bygga ledningar och avloppsrör mellan vattenkällorna och allmänna pumpar och i vissa fall direkt in i husen. Det vi idag kallar toalett, den så kallade vattenklosetten (WC), lanserades först under 1890-talet, men var länge begränsad till de mer förmögna hushållen.

Med stigande inkomster blev tillgången till vattenklosetter allt mindre av en klassfråga och kring slutet av andra världskriget hade den moderna toaletten spridits till i stort sett alla hem i landet.⁴ Idag kan vi alla njuta av rent vatten direkt från kranen och på de flesta restauranger behöver vi inte ens betala för ett glas friskt och kallt vatten.

Ett kanske ännu tydligare exempel på effekterna av ett stigande välstånd finner vi då vi tittar på hur svenskarnas löner har utvecklats ur ett historiskt perspektiv. År 1860 uppgick den genomsnittliga lönen för en industriarbetare till cirka 12 000 kronor per år. De allra flesta industri-

Fördubblingstakt för Sveriges BNP per capita

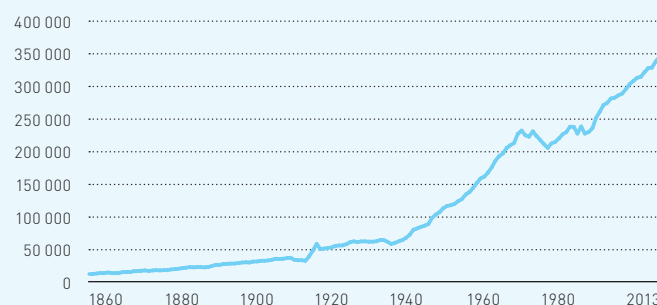
2014 års priser

År	BNP per capita vid periodens början	BNP per capita vid periodens slut	Fördubblingstakt
1620–1895	15 100	31 500	275 år
1895–1929	31 500	60 900	34 år
1929–1958	60 900	123 000	29 år
1958–1984	123 000	247 600	26 år
1984–2014	247 600	397 700	44 år

Källa: Riksbanken och SCB

Årslön för en industriarbetare, 1860–2013

Genomsnitt, 2013 års penningvärde, kronor

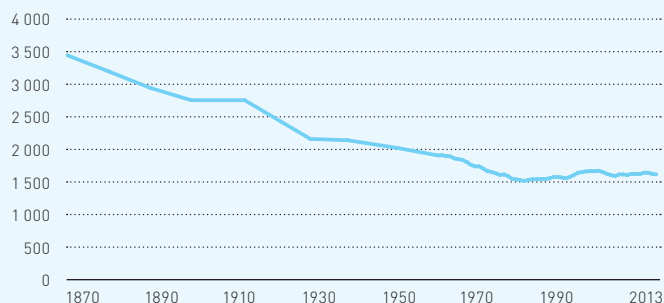
Källa: Riksbanken och SCB samt vissa beräkningar av Ekonomifakta

arbetare var män, men de få kvinnor som arbetade inom industrin hade en årslön som var ungefär hälften så hög. I takt med den växande ekonomin har även löneutrymmet vuxit på ett dramatiskt sätt. Idag (2013) uppgår den genomsnittliga industriarbetarlönen till nästan 345 000 kronor per år. Det innebär att den genomsnittliga lönen idag är drygt 29 gånger högre jämfört med för 150 år sedan. Jämfört med för drygt 150 år sedan är vår BNP per capita nästan 20 gånger större.

Det stigande välståndet och de ökande inkomsterna har också inneburit att vi har haft råd att gå ned i arbetstid. Kring 1870 uppgick den genomsnittliga arbetsveckan till cirka tio timmar per dag, måndag till lördag. Idag arbetar den heltidsanställda svensken i genomsnitt 7,5 timmar per dag, måndag till fredag. Inte nog med att vi arbetar färre timmar per dag, antalet helg och semesterdagar har dessutom mer än tredubblats sedan 1800-talet. Sammantaget innebär detta att årsarbetstiden för en heltidsanställd person har minskat från drygt 3 400 timmar till cirka 1 600 timmar, vilket illustreras i diagrammet nedan. Vi arbetar alltså mindre än hälften så många timmar per år jämfört med slutet av 1800-talet.

Genomsnittligt antal arbetade timmar, 1870–2013

Per arbetare och år

Källa: Huberman (2007), OECD, samt egna beräkningar

För 150 år sedan var Sverige ett extremt fattigt, underutvecklat land. Idag lever vi dubbelt så långa liv, med inkomster som är 20-30 gånger högre.

Hur tror du att vår livslängd och inkomst kommer att se ut om 150 år? Tror du att vår ekonomis fördubblingstakt kommer att bli långsammare, snabbare eller vara mer eller mindre oförändrad i framtiden?

Vi har under de senaste 150 åren kraftigt minskat vår genomsnittliga arbetstid.

Tror du att vi i framtiden kommer att arbeta allt mindre, eller tror du att fler kommer att föredra ökad arbetstid om det också leder till högre löner? Har liknande välståndsresor skett i andra länder och i så fall i vilka länder? Tror du att de länder som idag är fattiga kommer att få uppleva liknande välståndsresor i framtiden?

Använd gärna webbsidan World Economics för att finna historisk statistik för ett antal länder i olika världsdelar.

Länk: bit.ly/world_data

STRUKTUR- OMVANDLING

För 150 år sedan arbetade en dryg miljon människor, eller drygt sju av tio personer, inom det svenska jordbruket. Idag arbetar enbart cirka två procent inom jordbruket. En så pass dramatisk minskning av andelen som jobbar inom jordbruket gör att man kan fråga sig vad som har hänt med den svenska skörden. Varifrån kommer all vår potatis, vete och havre idag? En del av det köper vi från andra länder, vi importerar. Men faktum är att vi faktiskt producerar mer spannmål i Sverige idag jämfört med för 100 år sedan. 1910 uppgick den totala skörden av spannmål, potatis och sockerbeter till knappt fem miljoner ton. Idag har den totala skörden ökat till drygt åtta miljoner ton. Under samma period minskade sysselsättningen inom jordbruket från cirka 1,2 miljoner personer till cirka 95 000 personer.

Ett annat sätt att beskriva utvecklingen inom det svenska jordbruket är att den

”Den genomsnittliga jordbrukarens årliga skörd har ökat från fyra ton till drygt 85 ton.”

totala skörden ökade med 64 procent, samtidigt som sysselsättningen sjönk med 92 procent. Ytterligare ett sätt att beskriva utvecklingen är att den genomsnittliga jordbrukarens årliga skörd har ökat från fyra ton till drygt 85 ton. Den sistnämnda beskrivningen är vad nationalekonomer brukar kalla produktivitetsutveckling, det vill säga förändringen av vad en person producerar från ett år till ett annat. Vi kommer att titta närmare på vad produktivitet betyder och innebär i nästa avsnitt, men låt oss först se hur sysselsättningen inom några olika sektorer har utvecklats under de senaste 150 åren.

Från jordbruk till industri till tjänstesektor

Sysselsättningen inom jordbruket har alltså minskat drastiskt ur ett historiskt perspektiv, för att i dagsläget enbart svara för ett par

Jordbrukets skörd och sysselsättning

1910

Total skörd: 4 900 000 ton
Sysselsättning: 1 200 000 pers

2013

Total skörd: 8 100 000 ton
Sysselsättning: 95 000 pers

Avser total skörd av spannmål, potatis och sockerbeter

Källa: Kungliga Statistiska centralbyrån [1913]. Statistiska Centralbyrån (2011), Jordbruksverket, samt Portalen för historisk statistik.

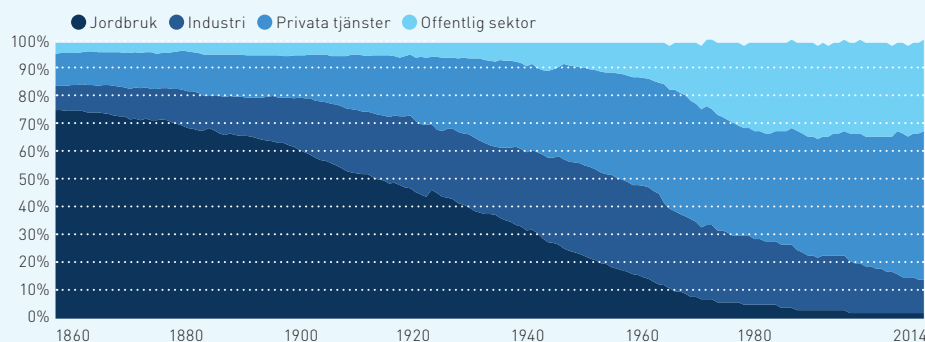
procent av den totala sysselsättningen. Parallellt med det har sysselsättningen inom andra sektorer stigit. Under perioden 1860–1960 industrialiserades Sverige i rask takt, vilket bland annat kan illustreras av att sysselsättningen inom industrin ökade från drygt 10 procent till ungefär 33 procent som andel av den totala sysselsättningen. Många av dagens stora och kända svenska industriföretag bildades under inledningen av den här perioden. Industri-koncernen Sandvik grundades till exempel 1862, Atlas Copco grundades 1873, och Lars Magnus Ericsson grundade Ericsson i ett litet kök på Drottninggatan i Stockholm 1876.

De senaste 50 åren har industrisysselsättningen successivt minskat, för att 2014 enbart utgöra 12 procent av den totala sysselsättningen. Under samma period har istället sysselsättningen inom den privata

tjänstesektorn samt offentlig sektor ökat markant – 2014 svarade dessa båda sektorer för 54 respektive 33 procent av den totala sysselsättningen. Den ökande andelen sysselsatta inom den privata tjänstesektorn är en trend som Sverige delar med många av världens rikare länder. Det kan röra sig om människor som jobbar inom allt från den lokala ICA-handeln, till fastighetsbyrå eller banken, men även människor som städar hos pensionärer eller sitter barnvakt. Ökningen av andelen som jobbar inom offentlig sektor hänger samman med välfärdsstatens utbredning, där en stor andel av alla som jobbar inom vård, skola och omsorg är offentligt anställda, det vill säga anställda av stat, kommun eller landsting.

”Den ökande andelen sysselsatta inom den privata tjänstesektorn är en trend som Sverige delar med många av världens rikare länder.”

Procentuell andel av total sysselsättning 1860–2014

Källa: Portalen för historisk statistik och Ekonomifakta

En förändring i samhälls-ekonomins sammansättning

Den sjunkande sysselsättningen inom industrin och den ökande sysselsättningen inom den privata tjänstesektorn är ett exempel på vad ekonomer brukar kalla strukturuomvandling. En strukturuomvandling innebär en förändring i samhällsekonomins sammansättning, där vissa branscher och företag successivt minskar i betydelse eller rentav försvinner samtidigt som andra branscher och företag växer i betydelse.

För 150 år sedan var det få som kunde ana att Sverige var på väg att industrialiseras, samtidigt som jordbruket gradvis skulle förlora sin roll som landets i särklass viktigaste arbetsgivare. Och det var få som för 50 år sedan kunde ana att antalet sysselsatta inom industrin skulle minska så snabbt under de kommande decennierna och att de flesta idag skulle arbeta inom tjänstesektorn.

På motsvarande sätt kan varken de främsta vetenskapsmännen eller de klokaste politikerna med säkerhet förutse hur framtidens arbetsmarknad kommer att se ut. Däremot gäller det för såväl företagare, politiker, arbetstagare och studenter att vara väl förberedda på vad framtiden har att erbjuda. Om vi för 150 år sedan hade låst oss fast vid en jordbruksbaserad ekonomi hade vi gått miste om mycket, såväl vad gäller stigande löner som förbättrad välfärd.

Även om vi inte vet exakt inom vilka sektorer vi kommer att arbeta i framtiden, kan vi med ganska stor säkerhet säga att jobben kommer att vara bättre betalda, mer intressanta och mindre farliga.

Bättre betalt, mer intressant och mindre farligt

Klädföretaget Algots, egentligen Algot Johansson AB, som bildades 1907, var under 1950- och 1960-talet Skandinavien största klädtillverkare. Under 1960- och 1970-talet drabbades företaget av växande lönsamhetsproblem, inte minst till följd av den hårda konkurrensen från klädtillverkare i södra Europa och Asien där lönerna var betydligt lägre. Ledningen för Algots valde att behålla så stor del av produktionen

som möjligt i Sverige och fick även stöd från staten för att expandera i Västerbotten under 1970-talet. Mot slutet av 1970-talet hade emellertid problemen blivit så pass stora att företaget tvingades ansöka om konkurs. Hennes & Mauritz, som grundades 1947, valde tidigt att anamma en strategi där design och marknadsföring av kläder behölls i Sverige samtidigt som man lät underleverantörer i lågkostnadsländer stå för själva klädproduktionen. Idag har Hennes & Mauritz över 116 000 anställda i 55 olika länder och är ett av världens absolut största modeföretag. Acne, Nudie, WESC och Whyred är några exempel på andra framgångsrika svenska klädföretag, som har vuxit kraftigt under 1990- och 2000-talet med liknande strategier.

Företag som inte är lönsamma har inte råd att betala höga löner – och om de trots det försöker betala höga löner går de förr eller senare i konkurs. Riktigt lönsamma företag satsar ofta på just den verksamhet som de är bäst på och har därför goda möjligheter att betala lite högre löner. Då mindre lönsamma företag tenderar att dra ned på antalet anställda tenderar de mer lönsamma företagen att öka antalet anställda. Inom den svenska klädindustrin har den utvecklingen inneburit ett minskat antal sömmerskor, men ett stigande antal designers, marknadsförare och inköpare. En följd av detta är att den genomsnittliga lönen inom en bransch stiger över tid, vilket också har varit fallet inom svensk klädindustri.

På motsvarande sätt stiger den genomsnittliga lönenivån då mindre lönsamma branscher minskar i omfattning samtidigt som mer lönsamma branscher växer i omfattning och betydelse. Den sjunkande sysselsättningen inom jordbruket och stigande sysselsättningen inom industrin under 1900-talets första hälft är ett exempel på det. Strukturuomvandlingen bidrar därmed till stigande löner, vilket vi också kunde se i figuren som visade industriarbetarlönen i föregående avsnitt.

Då företagen har råd att betala högre löner har de ofta även möjlighet att förbättra arbetsmiljön. Och yrken som är förknippade med hög olycksrisk tenderar dessutom att bli allt mindre populära då det finns välbetalda jobb med låg olycksrisk som alternativ på

arbetsmarknaden. Många farliga, trista och dåligt betalda arbetsuppgifter genomförs idag istället av maskiner och robotar. Denna goda utveckling bekräftas inte minst av Arbetsmiljöverkets statistik över antalet arbetsolyckor, som sträcker sig tillbaka till 1950-talet. Vid mitten av 1950-talet inträffade cirka 120 000 arbetsolyckor bland arbetstagare per år, vilket kan jämföras med knappt 30 000 arbetsolyckor per år idag. Den stora minskningen i början av 1990-talet kan bland annat förklaras av att den mycket svaga konjunkturen i Sverige slog ut många industrijobb med riskfyllda arbetsmiljöer.

De riktigt allvarliga arbetsolyckorna, det vill säga de som slutar med att någon förlorar livet, har minskat i än snabbare takt. Vid mitten av 1950-talet omkom över 400 personer årligen till följd av arbetsolyckor, vilket kan jämföras med knappt 50 per år idag. Det stora hoppet i kurvan vid mitten av 1990-talet skildrar de 143 personer som omkom på arbetstid i samband med att passagerarfartyget M/S Estonia sjönk den 28 september 1994 (Estoniakatastrofen). Det faktum att i genomsnitt 50 personer per år dör till följd av arbetsolyckor kan anses vara en onödigt hög siffra, men ur ett historiskt perspektiv finns det ändå anledning att glädjas åt den stora minskningen.

Vilka jobb tror du att du och dina klasskompisar kommer att arbeta med i framtiden?

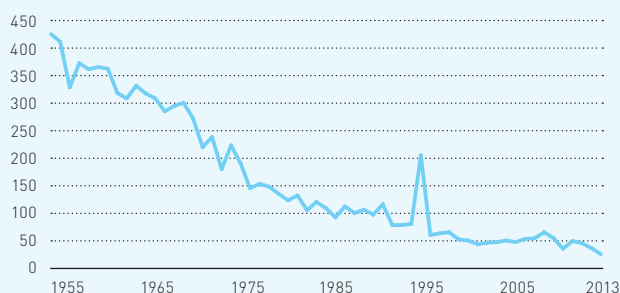
Titta gärna på SCB:s rapport
Trender och Prognoser 2014.
Länk SCB: bit.ly/scb_trender

Hur viktigt är det för dig att ett jobb är välbetalt, ofarligt och intressant? Vilken av dessa egenskaper anser du är viktigast?

Många farliga, trista och dåligt betalda arbetsuppgifter genomförs idag istället av maskiner och robotar.

Dödsfall i arbetsolyckor bland arbetstagare, 1955-2013

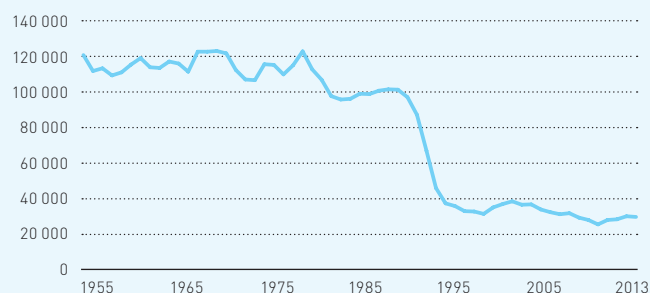
Antal per år

Källa: Arbetsmiljöverket

Arbetsolycksfall bland arbetstagare, 1955-2013

Antal per år

Källa: Arbetsmiljöverket

FÖR ATT SAMHÄLLSEKONOMIN
SKA KUNNA GENOMGÅ EN VÄL
FUNKERANDE STRUKTURUMVANDLING
KRÄVS ATT VI HAR ETT GYNNSAMT
KONKURRENSKLIMAT

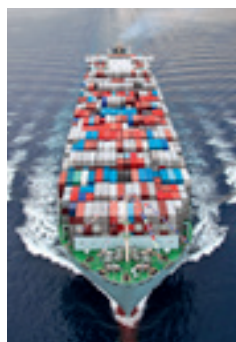
FÖRUTSÄTTNINGAR FÖR UTVECKLING

Den svenska ekonomin har utvecklats på ett fantastiskt sätt under de senaste 150 åren, vilket har inneburit stora förbättringar i den genomsnittlige svenskens liv. Vi lever längre, vi har högre inkomster och vi behöver inte längre riskera livet på våra jobb. Den goda utvecklingen hade inte varit möjlig utan den strukturomvandling som vi illustrerade i föregående avsnitt. I det här avsnittet kommer vi att titta lite närmare på tre faktorer som är viktiga för en god samhällsekonisk utveckling, närmare bestämt:

- Ett gynnsamt konkurrens klimat
- Investeringar i och utveckling av innovationer och ny teknologi
- Ökad utbildningsnivå

Ett gynnsamt konkurrens-klimat – med öppenhet gentemot omvärlden

För att samhällsekonomin ska kunna genomgå en väl fungerande strukturomvandling krävs att vi har ett gynnsamt konkurrens klimat, där såväl nya som gamla företag kan konkurrera med varandra om att leverera bästa möjliga produkter och tjänster till så låga priser som möjligt till konsumenten. Avskaffandet av skråväsendet under 1860-talet var mycket viktigt i det sammanhanget, då det innebar att i princip

”Idag uppgår den svenska exportandelen till cirka 45 procent av BNP.”

vem som helst kunde starta företag inom vilken bransch som helst, utan särskilda kompetensbevis.

En annan viktig förändring vid ungefär samma tid var slopandet av handelshinder samt sänkningar av olika handelstullar, som på konstgjord väg hade skyddat den svenska industrin och jordbruket från konkurrens från utlandet. Den minskade omfattningen av handelshinder innebar inte bara att det blev enklare för utländska företag att komma in på den svenska marknaden, utan även att det blev enklare för svenska företag att sälja sina produkter på världsmarknaden. Den svenska exportandelen, det vill säga värdet av exporten som andel av BNP, steg snabbt under slutet av 1800-talet. Många av de nya industri-företagen kunde snabbt växa sig starka tack vare en god efterfrågan från utlandet. Ericsson, som grundades 1876, hade exempelvis redan kring 1900 en exportandel på cirka 90 procent.

I samband med de två stora världskrigen under 1900-talets första hälft sjönk exportens andel av BNP, då allt fler länder slöt sig inåt. Efter andra världskriget har emellertid allt fler länder åter igen slutit frihandelsavtal, vilket också har påverkat den svenska exporten positivt. Idag uppgår den svenska

5) Den brittiske nationalekonomen David Ricardo visade redan 1817 att länder inte behöver ha absolut bättre förutsättningar för produktion av en viss vara, jämfört med sina handelspartners, för att tjäna på handel. Snarare räcker det att de relativa förutsättningarna är bättre. Låt oss exempelvis anta att land A är dubbelt så effektiva, jämfört med land B, på att producera jordgubbar. Låt oss vidare anta att land A är hela tre gånger så effektiva, jämfört med land B, på att producera blåbär. Om de båda länderna handlar med varandra kommer land B tjäna på att sälja jordgubbar till land A, trots att land B är hälften så effektivt jämfört med land A på att producera jordgubbar.

exportandelen till cirka 45 procent av BNP, vilket innebär att vår export motsvarar nästan hälften av det värde som produceras i landet. En hög exportandel innebär att vi är beroende av utvecklingen i omvärlden. När våra handelspartners, av olika skäl, går in i lågkonjunktur avtar deras efterfrågan på svenska produkter, vilket innebär att vår export minskar. Om det vill sig riktigt illa kan det innebära att även den svenska ekonomin dras in i lågkonjunkturen. När konjunkturen vänder i omvärlden ökar dock efterfrågan på svenska produkter, med stigande export som följd. Desto mer länder handlar med varandra, desto mer synkroniseras alltså ländernas konjunkturmönster, vilket kan vara både till nackdel och fördel.

Det finns emellertid en rad andra viktiga fördelar med handel mellan länder. Det ömsesidiga beroende som uppstår då länder handlar med varandra medför också att de blir betydligt mindre benägna att gå i krig med varandra. Sveriges historiskt höga exportandel kan mycket väl vara en förklaring till att vi i snart två hundra år har lyckats hålla oss utanför krig. Kalla kriget utspelades mellan Sovjetunionen och USA från andra världskrigets slut till slutet av 1980-talet. Dåtidens ekonomiska supermakter hade ytterst lite ekonomiskt utbyte med varandra. Idag har dagens två ekonomiska supermakter, Kina och USA, ett så pass stort ekonomiskt utbyte att det

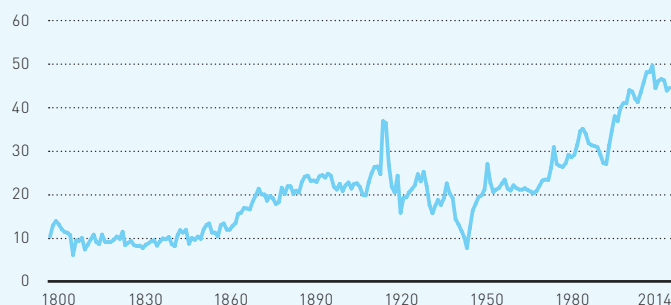
är mycket osannolikt att deras politiska skillnader ska trappas upp till samma nivå.

Men den kanske viktigaste fördelen med handel – åtminstone ur ett ekonomiskt perspektiv (och om vi bortser från den minskade risken för världskrig) – är att det stimulerar till specialisering. Länder som har gynnsamma förutsättningar för produktion av en viss vara eller tjänst får möjlighet att producera relativt sett mer av den. Alla fokuserar helt enkelt på det som de är relativt sett bäst på.⁵ Exportintäkterna kan därefter bland annat användas till att importera varor och tjänster från länder som har bättre förutsättningar för att producera dessa varor och tjänster. Detta tjänar såväl vi som våra handelspartners på.

”Alla fokuserar helt enkelt på det som de är relativt sett bäst på”

Exportandelen, 1800-2014

Export som andel av BNP (%)

Källa: Riksbanken och SCB

Investeringar i – och utveckling av – ny teknologi

En annan viktig förutsättning för en väl fungerande struktumvandling är att företagen har möjlighet att avsätta en del av sin vinst i investeringar, exempelvis i maskiner och annan utrustning som i sin tur möjliggör en god produktivitet utveckling. För 150 år sedan uppgick den här typen av investeringar till ungefär 10 procent av BNP. Sedan dess har vi kunnat observera en gradvis stigande investeringsandel och idag motsvarar dessa investeringar cirka 23 procent av BNP. Mer effektiva arbetsredskap, maskiner och datorer innebär inte bara att våra jobb blir bekvämare – det innebär också att en och samma person kan producera allt mer under en given tid.

Ett exempel på värdet av investeringar finner vi inom den svenska skogsindustrin. På ett ytligt plan kan det se ut som om skogsindustrin, det vill säga trä- och pappersindustrin, inte har förändrats särskilt mycket under de senaste hundra åren. Sysselsättningen har minskat med 33 procent, från cirka 90 000 personer till cirka 60 000 personer. Jämfört med jordbruket där sysselsättningen minskat med 92 procent står sig skogsindustrin alltså väl. Branschens goda exportintäkter har gjort att många företag har kunnat modernisera maskiner och annan utrustning som används vid allt från skogsavverkning till papperstillverkning.

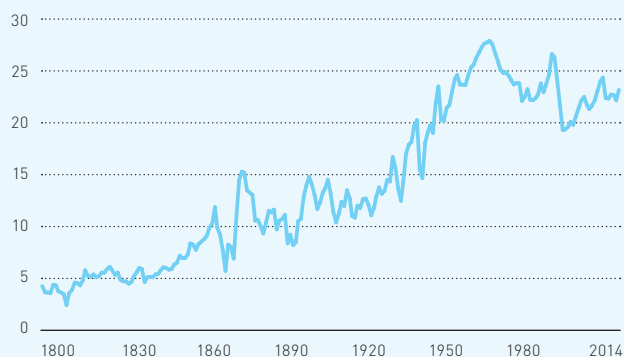
För hundra år sedan användes exempelvis i regel manuella sågar för att fälla träden och därefter tog man hjälp av häst och vagn för att forsla bort träden. Idag används effektiva skogsavverkningsmaskiner för att fälla träden och stora terrängfordon för att forsla de nedsågade träden till timmerlastbilar.

Med hjälp av mer effektiva arbetsredskap har det totala värdet av skogsindustrins produktion ökat från knappt 20 miljarder kronor 1910 till drygt 200 miljarder kronor 2012. Och trots det faktum att branschen idag producerar tio gånger så mycket som för hundra år sedan har dess andel av den totala ekonomin minskat gradvis. För hundra år sedan svarade branschen för cirka halva Sveriges totala varuexport. Idag svarar branschen för runt 12 procent av Sveriges varuexport.

Man skulle kunna tro att den ökade produktionen har påverkat den svenska skogen negativt, i den bemärkelse att det idag finns färre träd kvar. Men skogsägarna ser skogen som en långsiktig investering, som kan ge god avkastning i årtionden – till och med århundraden – framöver. Det ligger därför i deras intresse att inte slarva med plantering och återväxt av skogen. I figuren nedan ser vi att den totala skogsvolymen som en konsekvens av detta nästintill har fördubblats sedan 1920-talet, då man började att samla in statistik, från 1 800 skogskubikmeter till 3 300 skogskubikmeter.

Investeringar som andel av BNP, 1800-2014

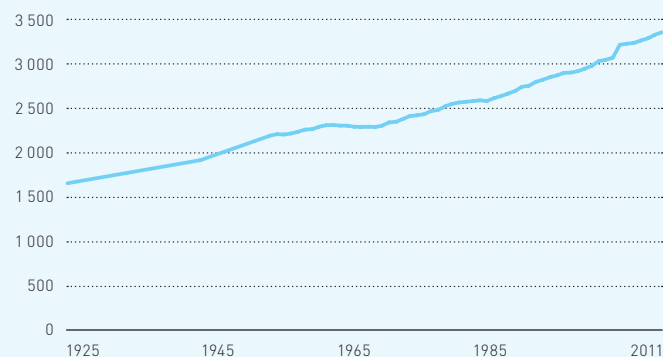
Som andel av BNP (%)

Källa: Portalen för historisk statistik, OECD, samt egna beräkningar

Den svenska skogen, 1925 – 2011

Totalt virkesförråd, miljoner skogskubikmeter

Källa: Sveriges Lantbruksuniversitet

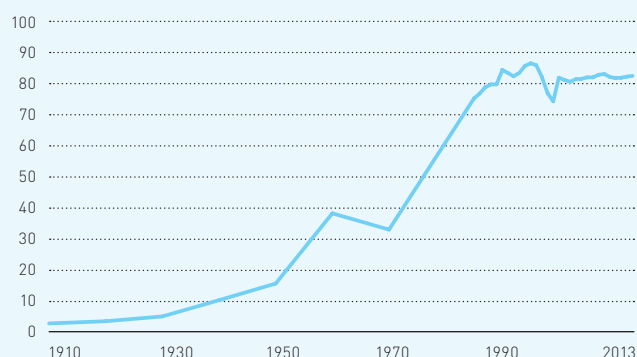
En otrolig utveckling

Få verktyg har under de senaste hundra åren förbättrat våra liv så mycket som datorn. Från att den första programmeringsbara datorn togs fram i början av 1940-talet har utvecklingen varit nästan ofattbart snabb. Fram till mitten av 1970-talet var de flesta datorer stora som rum – och detta till trots var hastighet, minne och hårddisk på en lägre nivå än en modern miniräknare.

Den populära persondatorn Commodore PET, som lanserades vid mitten av 1970-talet, hade ett minne på 32 kB, vilket motsvarar informationen i ett vanligt e-postmeddelande idag. All text och grafik var grön och datorn hade naturligtvis inte heller något ljud. Priset för denna kraftlåda var 7 500 kronor, vilket motsvarar cirka 32 000 kronor i dagens priser. Idag kan man köpa en bärbar dator med ett minne på 8 GB för cirka 3 000 kronor. För en tiondel av priset får man alltså en dator med ett minne som är 250 000 gånger så stort.

Ett av de största datalagringsföretagen annonserade i den amerikanska tidningen Computerworld vid slutet av 1970-talet att man kunde lagra 300 MB för 20 000 US dollar på deras disksystem. Detta motsvarar drygt 360 000 kronor i dagens prisnivå. 300 MB rymmer idag cirka 300 fotografier eller en halv långfilm. En modern laptop, som i exemplet ovan, har ofta en hårddisk som rymmer åtminstone 1 000 GB, det vill säga över tre tusen gånger större lagringskapacitet.

Andelen personer med gymnasieexamen bland landets 20-åringar, 1910-2013 Procent

Källa: SCB, samt egna beräkningar

Ökad utbildningsnivå

Ytterligare en viktig förutsättning för en god struktur-omvandling är att arbetsstyrkan har möjlighet att ta till sig ny kunskap och ny teknologi. Det finns till exempel inte någon poäng i att datorerna hela tiden blir allt snabbare och bättre om ingen riktigt förstår hur man ska använda dem. I det avseendet fyller utbildning, såväl på hög som på låg nivå, en viktig roll.

För hundra år sedan var cirka 14 000 personer registrerade på landets högskolor, universitet och andra eftergymnasiala utbildningar. Under i princip hela 1900-talet ökade successivt antalet studenter och vid början av 1990-talet hade antalet registrerade studenter stigit till lite drygt 200 000 personer per läsår. Under de senaste trettio åren har antalet registrerade studenter på eftergymnasiala utbildningar fortsatt att öka – under läsåret 2012/2013 uppgick antalet studenter till cirka 415 000.

En mer dramatisk utveckling finner vi då vi tittar på andelen gymnasiestudenter. För hundra år sedan hade exempelvis bara tre procent av landets 20-åringar en gymnasieexamen, vilket kan jämföras med cirka 82 procent av landets 20-åringar idag. I själva verket är andelen svenskar med gymnasieexamen högre, då många väljer att läsa till en gymnasieexamen senare i livet inom vuxenutbildningen.

"PRODUKTIVITETEN BLAND
JORDBRUKSARBETARNA IDAG
ÄR 20 GÅNGER HÖGRE JÄMFÖRT
MED FÖR 100 ÅR SEDAN"

Strukturomvandling och produktivitetsutveckling

Då människor lämnar jobb inom mindre lönsamma företag och branscher för jobb inom mer lönsamma företag och branscher förbättras också den genomsnittliga produktiviteten. Nationalekonomer beskriver därför ibland strukturomvandlingen som en slags kreativ förstörelse.

En strukturomvandling, exempelvis från en jordbruksbaserad ekonomi till en industribaserad ekonomi, behöver dock inte nödvändigtvis innebära att samtliga företag inom den gamla branschen helt slås ut. Vi visade till exempel i det föregående avsnittet att runt 95 000 svenskar fortfarande jobbar inom jordbruket samt att produktiviteten bland jordbruksarbetarna idag är 20 gånger högre jämfört med för 100 år sedan. De företag i den gamla branschen som överlever strukturomvandlingen är i regel inte bara de som är mest lönsamma, utan kanske snarare de som är mest framtidsinriktade. Klädindustrin, som vi tittade på i förra avsnittet, har exempelvis gått från nästan 70 000 anställda kring 1970 till cirka 10 000 anställda idag, men detta till trots har Sverige idag en mycket framgångsrik klädindustri och det är inte svårt att hitta svenska kläder i väl sorterade butiker i storstäder runtom i världen, från Los Angeles i väst till Shanghai i öst. Och produktiviteten inom branschen, det vill säga det mervärde som en genomsnittlig arbetad timme inom den svenska klädindustrin ger, har nästan fördubblats sedan 1970.

Spelar politiken någon roll för att på bästa möjliga sätt stimulera till en god strukturomvandling?

Vad avgör huruvida ett företag vill eller kan investera i ny teknologi?

Tror du att den genomsnittliga gymnasieelevens produktivitet är högre eller lägre idag jämfört med för exempelvis 100 år sedan? Varför?

Hur hög är andelen som läser vidare efter gymnasieskolan i olika länder? Varför skiljer sig länderna åt i detta avseende?

Varför väljer en del att läsa vidare på högskola?

Statistik över andelen högskoleutbildade (på engelska tertiary education) finns i OECD:s rapport *Education at a Glance 2011*.
Länk: bit.ly/oecd_education

”MÄNNISKOR HAR
I SNABB TAKT FLYTTAT
FRÅN LANDSBYGDEN
TILL STORSTÄDERNA”

VÅR RESA ÄR INTE UNIK

Sverige är inte unikt om att ha gjort en resa från fattigt jordbruksbaserat utvecklingsland till ett rikt välmående land med god välfärd och höga inkomster. En rad länder gjorde ungefär samtidigt, i vissa fall något före och i andra fall strax efter, en liknande resa. Bland dessa länder finner vi många som idag tillhör världens mest utvecklade och som främst ligger i västra Europa, Nordamerika och Oceanien.

Under andra hälften av 1900-talet har ytterligare en rad länder – som exempelvis Japan, Sydkorea, Singapore, Hong Kong, Chile, samt stora delar av centrala och östra Europa – genomgått en snarlik utveckling. Kina och Indien är exempel på länder som för närvarande visar tecken på att vara mitt uppe i en välståndsresa.

I Kina har de senaste decenniernas avregleringar, liberaliseringar och en ökad ekonomisk öppenhet gentemot omvärlden resulterat i en snabb ökning av företagens investeringar samt export och import, vilket i sin tur har resulterat i en väldigt god ekonomisk utveckling och stigande löner. Människor har i snabb takt flyttat från landsbygden till storstäderna och samtidigt bytt dåligt betalda jobb inom jordbruket mot bättre betalda jobb inom industrin och tjänstesektorn. Även om ett kinesiskt industrijobb kan anses vara dåligt betalt ur ett svenskt perspektiv är det ofta relativt välbetalt ur ett kinesiskt perspektiv.

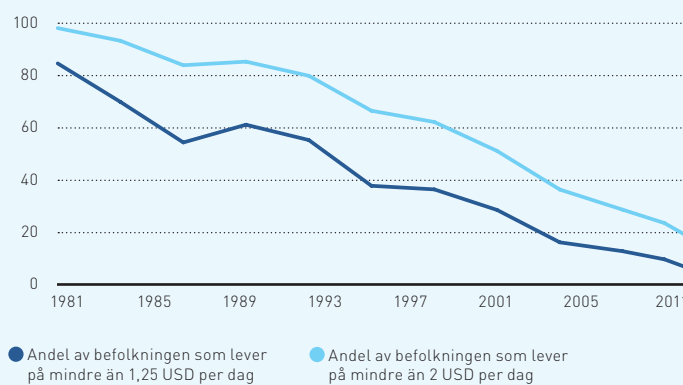
Sedan början av 1980-talet har andelen kineser som lever på mindre än 1,25 US dollar per dag, med hänsyn tagen till att priserna är betydligt lägre i Kina, sjunkit från över 80 procent till 6 procent 2011. Under samma period har andelen som lever på mindre än två US dollar minskat från nästan 98 procent till knappt 19.

Detta innebär att fattigdom och svält har gått från att ha varit allvarliga och vanligt förekommande problem till att idag ha minskat kraftigt i detta stora land. Det innebär också att kineserna idag har råd att konsumera utländska produkter i större utsträckning, vilket bland annat har satt ordentligt avtryck i den svenska exporten.⁶

”Kina och Indien är exempel på länder som för närvarande visar tecken på att vara mitt uppe i en välståndsresa.”

Fattigdom i Kina, 1981-2011

Som andel av total befolkning (%), justerat för köpkraft

Källa: Världsbanken, IMF, samt egna beräkningar

⁶ Värdet av den svenska varuexporten till Kina har mer än fördubblats under de senaste tio åren (mellan 2003-2013). Sverige är inte unikt om att ha gjort en resa från fattigt jordbruksbaserat utvecklingsland till ett rikt välmående land.

En begynnande välståndsresa i de fattigaste länderna

Många länder är dessvärre fortfarande kvar på en mycket låg utvecklingsnivå. Bland världens 34 fattigaste länder – varav 26 återfinns i Afrika, sju i Asien och ett i Latinamerika – uppgår BNP per capita till i genomsnitt cirka 6 400 kronor, vilket bara är ett par procent av den svenska nivån. I Afrika, som är den kontinent i världen med högst absolut fattigdom, lever nästan 30 procent av befolkningen på mindre än en US dollar per dag.

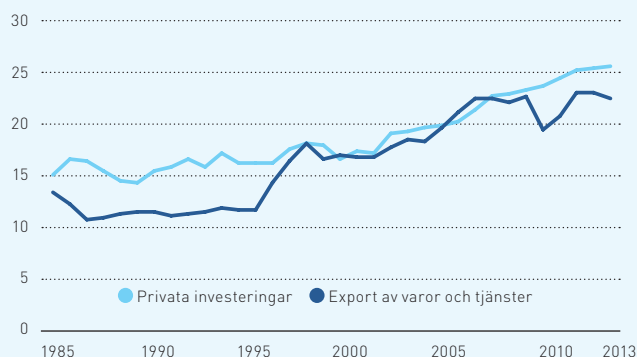
I många fattiga länder har emellertid möjligheterna att starta och driva företag förbättrats avsevärt under det senaste decenniet, inte minst till följd av stärkt äganderätt, lägre kostnader för att starta företag, samt sänkta handelstullar.⁷ Vikten av en väl fungerande äganderätt är kanske något som vi i Sverige ofta tar för givet, men i exempelvis västra Afrika saknar uppemot 98 procent av all mark formellt dokumenterad äganderätt, vilket inte bara resulterar i ökad risk för konflikter om marken utan även en rädsla för att göra investeringar och på andra sätt utveckla marken.⁸ Det förbättrade

företagsklimatet i världens fattigaste länder har resulterat i att såväl företagens investeringar som handeln med utlandet har vuxit på ett sätt som påminner om Sveriges situation för cirka 100 år sedan.

Precis som var fallet för Sverige, liksom för så många andra välutvecklade länder, tenderar stigande investeringar och ökad handel att ha en positiv effekt på den ekonomiska utvecklingen. Efter att i decennier ha stått i princip helt stilla ur ett ekonomiskt perspektiv, finns det nu tecken på att välståndsresan slutligen har börjat sprida sig även till världens fattigaste länder. Sedan mitten av 1990-talet, och framför allt under 2000-talet, har den ekonomiska utvecklingen tagit ordentlig fart, vilket illustreras i diagrammet nedan.

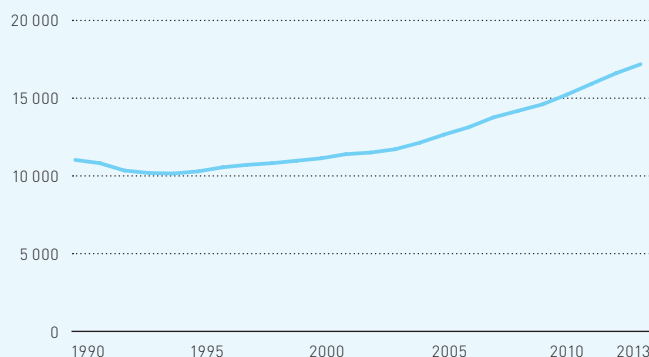
Den goda ekonomiska utvecklingen har inneburit att allt fler människor har kunnat få ökade inkomster eller i många fall gå från arbetslöshet till arbete. Parallellt med detta har också en växande andel av befolkningen fått möjlighet att utbilda sig. Bland världens 34 fattigaste länder har andelen ungdomar som går ut grundskolan stigit från runt 50 procent vid slutet av 1990-talet till över 70 procent 2012. Andelen som

Export och Privata investeringar bland världens fattigaste 34 länder, 1985-2013 Som andel av BNP (%)

Källa: Världsbanken

BNP per capita bland världens 34 fattigaste länder, 1960-2013 2014 års SEK, köpkraftsjusterat

Källa: Världsbanken, IMF, samt egna beräkningar

⁷ World Bank (2012). ⁸ Toulmin (2006). ⁹ Samtliga uppgifter kommer från Världsbanken (<http://databank.worldbank.org>).
¹⁰ The Economist online (2011). ¹¹ World bank (2011).

forsätter studera efter grundskolan har under samma period stigit knappt 30 procent till över 40 procent och andelen som läser vidare på högskola har ökat från fyra procent till sju procent.⁹

Levnadsstandarden har ökat påtagligt även i de allra fattigaste delarna av Afrika. Under 2000-talets första decennium var exempelvis sex av de tio snabbast växande ekonomierna i världen afrikanska, med Angola överst på listan.¹⁰ Och andelen av befolkningen med mobiltelefonabonnemang har ökat från en procent 2000 till cirka 65 procent 2013.¹¹

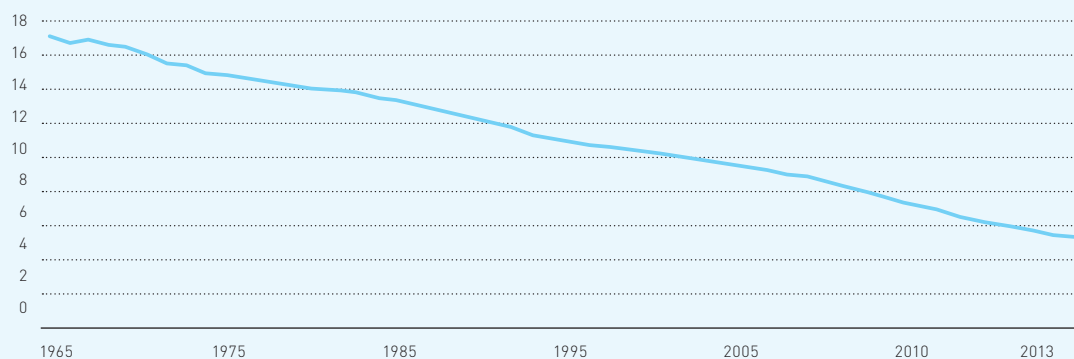
Och kanske mest glädjande, den extrema fattigdomen har minskat på ett dramatiskt sätt som en följd av den starka ekonomiska utvecklingen. Andelen av befolkningen som lever på mindre än 1,25 US dollar per dag har sjunkit med nästan 15 procentenheter, från 60 procent under 90-talet till knappt 47 procent 2011. Ett av FN:s millenniemål är att halvera fattigdomen mellan 1990-2015, ett mål som uppnåddes redan 2010.

Även på hälsoområdet har det skett betydande förbättringar bland världens fattigaste länder. Dels har

man kunnat dra nytta av den globala forskningen och utvecklingen, exempelvis inom läkemedelsindustrin. Men stigande inkomster har också inneburit att såväl medborgare som offentlig sektor i många fall har kunnat lägga större resurser på hälsofrämjande åtgärder.

Den förväntade livslängden i världens 34 fattigaste länder har stigit från lite drygt 40 år under 1960-talet till över 60 år idag. Spädbarnsdödligheten har under samma period sjunkit från 16 procent till 7 procent. Detta är naturligtvis fortfarande en alldeles för hög nivå, men det råder inte något tvivel om att trenden går åt rätt håll.

Spädbarnsdödlighet i världens 34 fattigaste länder, 1965-2013 Procent

Källa: Världsbanken

¹² IPCC, International Panel on Climate Change, gör genomgångar av tillgänglig forskning och baserar rapporter på dessa. Denna femte forskningsgenomgång kom 2013. Naturvårdsverket har översatt en sammanfattning.
Källa: Naturvårdsverket Uttunningen av ozonskiktet, som debatterades flitigt på nittiotalet, har avstannat och minskat.

Förbättrade livsvillkor men vissa miljöproblem kvarstår

Samtidigt som många faktorer pekar på att livsvillkoren runtom i världen successivt förbättras finns det områden där utvecklingen är mer oklar. Ett sådant område är miljön. Det är ett stort och spretigt område och det är därför svårt att få en heltäckande bild. Hot mot miljön har funnits länge. Vissa har handlat, och handlar fortfarande, om direkta hot mot människors hälsa. Bristen på rent vatten är ett sådant. I västvärlden är detta inte längre ett miljöhot men i många mindre utvecklade länder är tillgång till rent vatten långt ifrån en självklarhet. Faktum är dock att andelen människor med tillgång till rent vatten har ökat även i dessa länder under de senaste decennierna. Enligt Världsbanken hade enbart 71 procent av utvecklingsländernas befolkning tillgång till rent vatten 1990, vilket kan jämföras med 86 procent tjugo år senare.

Andra miljöproblem tycks vi nästan ha övervunnit helt och hållet. Ett exempel på en sådan framgång är att uttunnningen av ozonskiktet, som debatterades flitigt på nittioalet, avstannat och minskat. I och med internationella överenskommelser om restriktioner för skadliga ämnen, som bland annat fanns i kylskåp, så har problemet minskat kraftigt.

Ett problematiskt miljöområde är koldioxidutsläppen som ökar i världen. I det sammanhanget kan det vara värt att påpeka att en väldigt stor del, cirka 86 procent, av världens energitillförsel består av kol, olja och naturgas.

Möjligheten att använda fossila bränslen har varit helt avgörande för vår utveckling och är det fortfarande i många utvecklingsländer. Våra transporter, vår produktion och vårt dagliga liv är på många sätt beroende av tillgången till dessa bränslen. Men, samtidigt menar IPCC att människans aktiviteter sedan 1750 med "mycket stor säkerhet" bidragit till den globala uppvärmningen. De energislag som orsakar minst utsläpp av klimatpåverkande ämnen – kärnkraft och förnybara energikällor som vattenkraft svarar tillsammans för ungefär 14 procent av världens totala energitillförsel. Kärnkraften och vattenkraften står för drygt 11 procent.

Sverige är emellertid ett undantag i det sammanhanget. Sedan mitten av sjuttioalet har utsläppen av koldioxid minskat. Detta beror dels på att energieffektiviteten har ökat, vilket innebär att vi producerar mer i dag i förhållande till hur mycket energi som går åt, jämfört med för 40 år sedan. Dessutom ser vår energiförsörjning annorlunda ut jämfört med resten av världen. I Sverige kommer ungefär 30 procent av energin från fossila bränslen. I första hand olja som används till transporter. Resten av vår energi kommer från bland annat kärnkraft, biobränslen och vattenkraft. En betydande andel av den svenska energiförsörjningen består alltså av energislag som i liten utsträckning ger upphov till klimatpåverkande utsläpp.

Det är stor skillnad i nivån på utsläpp mellan olika länder. De industrialiserade länderna släpper ut mer per capita än de mindre utvecklade länderna. Å andra sidan ökar utsläppen mest i de länder som håller på att ta sig ur fattigdom och industrialiseras.

Globala utsläpp och globala lösningar

Att effekten av utsläpp är global innebär att lösningar och insatser för att minska klimatpåverkan också helst bör vara globala. Att länder på olika håll genomför åtgärder för att sänka sina utsläpp räcker inte när utsläppen kan fortsätta utan begränsningar någon annanstans. Det behövs åtgärder som både är kostnadseffektiva och minskar de miljöskadliga utsläppen.

Med ett stigande välstånd i världen som för med sig ökade resurser, snabb överföring av kunskap och utveckling av mer miljövänliga energikällor, produktionsmetoder och produkter så finns också förbättrade möjligheter för att minska de miljöskadliga utsläppen.

Samtidigt som utsläppen av klimatpåverkande ämnen har ökat under de senaste decennierna har utsläppen av så kallade partiklar (PM10), exempelvis sulfater, nitrater, organiska ämnen och sot, nästan halverats sedan början av nittioalet. Det innebär att utomhusluften runtom i världen trots allt är renare idag jämfört med för tjugo år sedan – och de allra största förbättringarna finner vi i utvecklingsländerna.

"UTOMHUSLUFTEN
RUNTOM I VÄRLDEN
ÄR TROTS ALLT
RENARE IDAG
JÄMFÖRT MED
FÖR TJUGO
ÅR SEDAN"

Koldioxidutsläpp, 1900-2010

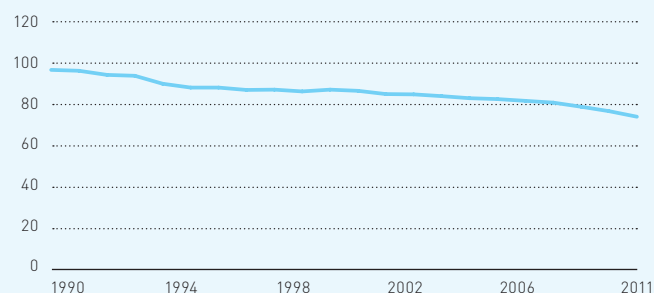
Index, basår 1900

Källa: Carbon Dioxide Information Analysis Centre

Utsläpp av partiklar (PM10) i utvecklingsländer, 1990-2011

Mikrogram per kubikmeter

Källa: Världsbanken

DET KAN BLI ÄNNU BÄTTRE

Den övergripande slutsatsen är att Sveriges – och i stora drag världens – samhällsutveckling går i rätt riktning. Det har helt enkelt blivit bättre. Vi lever längre och hälsosammare, vi har funnit botemedel mot sjukdomar som tidigare var dödliga, vi har högre inkomster, samt mindre farliga och ofta mer intressanta jobb. Vi har dessutom möjlighet att i realtid kommunicera med människor på andra sidan jordklotet – i princip utan kostnad. Och det räcker med att gå in i den lokala ICA-butiken så får vi tillgång till ett internationellt matutbud som hade gjort festprinsen Karl XV, som var kung i Sverige för 150 år sedan, grön av avund. Mycket pekar emellertid på att framtiden kommer att vara än bättre på många sätt och vis, såväl i Sverige som i omvärlden. Om vi fortsätter handla med varandra, om våra företag och investerare får möjlighet att lägga undan kapital för investeringar i nya teknologier och nya innovationer, samt om fler människor får möjlighet till utbildning och vidareutveckling, kommer vi med största sannolikhet att få se fortsatt stigande inkomster och förbättrade levnadsvillkor.

Det har blivit bättre. Men det kan bli ännu bättre.

Tror du att vi inom vår livstid kommer att få uppleva en tid då den genomsnittliga inkomsten i Kina är lika hög eller till och med högre än i Sverige? Vad tror du om Indien? Och fattiga länder i Afrika?

Titta gärna på konsultbolaget PricewaterhouseCoopers rapport *The World in 2050*.

Länk: bit.ly/världen_2050

Vi konstaterade i skriftens inledning att den Demokratiska republiken Kongo enligt FN är ett av världens minst utvecklade länder. Hur har de senaste decenniernas utveckling sett ut för landet avseende ekonomi och hälsa? Använd Världsbankens databas World dataBank för att finna statistik som illustrerar Kongos utveckling avseende ekonomi och hälsa.

Länk: bit.ly/wb_databank

Tror du att Sverige och världen i allmänhet blir bättre? Får vissa länder det sämre på grund av att andra får det bättre?

Diskutera med dina kompisar och försök hitta argument för och emot.

LITTERATUR & INTERNETKÄLLOR

LITTERATUR

- Computerworld (1977), "Now You Can Get Our Disk Systems Within 30 Days", annons av System Industries, June 13.
- Edvinsson, Rodney (2005), "Growth, Accumulation, Crisis: With New Macroeconomic Data for Sweden 1800-2000", Acta Universitatis Stockholmiensis.
- Fast Future Research (2010), "The Shape of Jobs to Come". http://fastfuture.com/wp-content/uploads/2010/01/FastFuture_Shapeofjobstocome_FullReport1.pdf
- GSMA (2011), "African Mobile Observatory 2011".
- Huberman, Michael, och Chris Minns (2007), "The Times They Are Not Chargin': Days and Hours of Work in Old and New Worlds, 1870-2000", Explorations in Economic History, 44.
- Kungliga Statistiska centralbyrån (1913), "Sveriges officiella statistik i sammandrag 1913".
- Läkartidningen (2004), "Bättre livsvillkor har betytt mer än vacciner och antibiotika", Nr 1-2, Volym 101.
- Maddison, Angus (2003), "The World Economy: Historical Statistics", OECD. • OECD (2011), "Education at a Glance 2011".
- PricewaterhouseCoopers (2011), "The World in 2050". http://www.pwc.com/en_GX/gx/world-2050/pdf/worldin-2050-jan-2011.pdf
- Sala-i-Martin, Xavier, och Maxim Pinkovskiy (2010), "African Poverty is Falling...Much Faster than You Think!", NBER Working Paper No. 15775
- Statens Folkhälsoinstitut (2005), "Svenska folkets hälsa i historiskt perspektiv", red. Henrik Moberg.
- Statistiska Centralbyrån (2011), "Nationalräkenskaper, BNP Kvartal 2010:4".
- Statistiska Centralbyrån (2012), "Trender och prognoser 2011".
- The Economist online, "Africa's impressive growth, January 6th, 2011.
- Toulmin, Camilla (2006), "Securing land rights for the poor in Africa — Key to growth, peace and sustainable development", Commission on Legal Empowerment of the Poor, January.
- World Bank (2012), "Doing business in a more transparent world – Comparing Regulation for Domestic Firms in 183 Economies".

INTERNETKÄLLOR

- Arbetsmiljöverket: <http://www.av.se>
- Carbon Dioxide Information Analysis Centre, CDIAC <http://cdiac.ornl.gov/>
- Ekonomifakta: <http://www.ekonomifakta.se>
- Eurostat: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home>
- Human Mortality Database: <http://www.mortality.org>
- IMF: <http://www.imf.org>
- Jordbruksverket: <http://www.jordbruksverket.se>
- Ny Tekniks lista över 1900-talets viktigaste uppfinningar: http://www.nyteknik.se/multimedia/dokument/article200935_ece/BINARY/1900-talets_uppfinningar
- OECD: <http://www.oecd.org>
- Portalen för historisk statistik – historia i siffror: <http://www.historia.se>
- Riksbanken: <http://www.riksbank.se>
- Riksskogstaxeringen: <http://www.slu.se/riksskogstaxeringen>
- Statistiska Centralbyrån: <http://www.scb.se>
- Sveriges Lantbruksuniversitet: <http://www.slu.se/sv/miljoanalys/statistik-och-miljodata>
- Världsbanken: <http://www.worldbank.org>
- World dataBank: <http://databank.worldbank.org>
- World Economics: <http://www.worldeconomics.com/>
- Data/MadisonHistoricalGDP/Madison%20Historical%20GDP%20Data.efp
- Naturvårdsverket, <http://www.naturvardsverket.se/Documents/publikationer/1/620-5763-3.pdf> 32

Ekonomifakta är en källa till information och kunskap om Sveriges ekonomi. Vi vänder oss till alla som snabbt behöver fakta om jobben, företagandet och tillväxten.

På www.ekonomifakta.se finns enkel, tillgänglig information om Sveriges ekonomi och företagsamhet. Vi presenterar kända och okända fakta om ekonomi, som hjälper alla att få en större förståelse för samhället. Våra källor är offentlig svensk och internationell statistik. På Ekonomifaktas hemsida kan du göra kunskapstest, kolla upp ekonomibegrepp i ordlistan, räkna ut din skatt och ställa frågor om ekonomi.

www.ekonomifakta.se är en användbar källa bland annat för skolarbete, både för lärare och för elever. Hör gärna av dig till oss om du har frågor eller funderingar kring svensk ekonomi.

Ekonomifakta är en del av Svenskt Näringsliv och ska inspirera till samtal kring Sveriges utmaningar och möjligheter.

ekonomifakta.se

Storgatan 19, 114 82 Stockholm
020-52 50 50 | ekonomifakta@ekonomifakta.se
ekonomifakta.se